

tento text, pak splnil svůj účel“ (str. 168). Zdali kniha *Bezdomovectví v kontextu ambulantiálních sociálních služeb* rozproudí veřejnou diskusi o tomto fenoménu, ukáže čas. Ve mně však zato nechala převážně velmi pozitivní dojmy (krom některých spíše marginálních výtek). Její četbu lze všem zájemcům o danou tematiku jen doporučit. Rozhodně by neměla chybět v knihovnách žádného badatele, který se zajímá o bezdomovectví či městskou chudobu.

MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. 2012. *Bezdomovectví v kontextu ambulantiálních sociálních služeb*. Praha: Portál. 176 s.

Hana Horáková – Kultura jako všelék? Kritika soudobých přístupů (2012)

Michal Vavroch

*Katedra antropologie, Fakulta filozofická,
Západočeská univerzita v Plzni,
Michalvavroch@email.cz*

PŘEDKLÁDANÁ kniha se snaží zodpovědět otázku, jakou úlohu hraje koncept kultury v současné antropologii, která je pod silným vlivem postmoderního diskursu, přičemž klade důraz na pronikání konceptu do oblasti moci a politiky. Publikace je „výsledkem několikaleťového systematického, soustředěného úsilí proniknout do tajů složité problematiky kultury“ (Horáková 2012: 11), což zrcadlí především první část knihy, která je úvodem do studia antropologie. Impulsem pro druhou část knihy je absence seriózní debaty spjaté s pronikáním konceptu kultury do veřejného prostoru, kterou chce autorka nastartovat. Podle autorky antropologie ztratila „patent na kulturu“, o kterou se musí dělit s celou řadou dalších humanitních i společenskovědních disciplín. Osvojila si ji i laická veřejnost, a především pronikla i politiky. Z toho plyne celkové zmatení i jistá devalvace kultury jako pojmu i teorie (tamtéž: 14).

Jelikož smyslem knihy není představit vyčerpávající seznam všech přístupů, jimiž je

možné kulturu pojímat, autorka zahajuje svůj výklad hlubším vhledem k samé podstatě konceptu, odkazem k základním binárním opozicím západního myšlení. Jádrem první kapitoly *Zneklidňující dichotomie* je nekonečná diskuse, zda poznání překračuje konkrétní kulturu, anebo jsou naše myšlení a jazyk neoddělitelné od kultury do té míry, že je poznání mimo ni neprenosné. Sympatická snaha objasnit koncept skutečně od základů utíká místy do zbytečných podrobností (výklad Descartova racionalismu), anebo přímo do slepých uliček nemajících pro další vývoj knihy žádný význam (analýza opozic kultura a civilizace).

Bezdůvodných odboček je v knize více. Například ve čtvrté kapitole je v souvislosti se zneužitím kulturního relativismu věnován samostatný oddíl praktickému fungování apartheidu. Podobně je v téže kapitole uveden příklad (opět z JAR) o tom, jak se děti ve škole nemohly samy rozhodnout, do které etnické skupiny vlastně náleží. Nelze se ubránit dojmům, že tyto pasáže vznikly k jiným účelům a autorce bylo líto je nepoužít, respektive nás chce kradmo upozornit na to, že v JAR dělala výzkum.

Nejzdařilejší částí první kapitoly jsou rozdíly mezi přírodními a společenskými vědami z hlediska epistemologie a metodologie. Uzavírá ji tím, že garantem (zpochybňované) objektivit sociálních věd je intersubjektivita čili nepřetržitý dialog mezi soupeřícími vědci a myšlenkovými směry. Badatelé se rovněž mohou pokusit o *relativní* objektivitu skrze potlačování vlastního vidění světa (Fay 2002 in Horáková 2012: 49). Kapitulu uzavírá varováním před dualistickým uvažováním v sociálních vědách a navrhuje, abychom začali uvažovat procesuálně, čili bez marných aspirací dospět k definitivnímu poznání (tamtéž: 59).

Zdá se, jako kdyby text původně začínal až druhou kapitolou *Co je kultura*, neboť teprve zde autorka vymezuje oblast svého zájmu. Představuje genezi pojmu kultura, typologické odlišení axiologického, antropologického a redukcionistického přístupu ke kultuře, a několik dalších typologií kultury. Nicméně podstatou kapitoly je chronologický sled antropologických škol od 19. století po 70. léta 20. století. Snad aby to nebylo zjevné na první pohled, jsou názvy jednotlivých podkapitol opatřeny neotřelými výrazy. *Kultura v singuláru* popisuje sociální evolucionismus, *Jevový a ideační řád kultury*

představuje školy Osobnost a kultura, konfiguracionismus a kognitivní antropologii.

Patrně největší slabinou knihy je právě „nosení dříví do lesa“, kterého se chtěla autorka vyvarovat. Příkladem může být zmiňovaný exkurs do vývoje antropologie, analýza Gellnerova pojetí úzkého vztahu mezi vysokou kulturou a státem, líčení sporu Huntington vs. Fukuyama, rozbor multikulturalismu, postmoderní antropologie atd. Problém netkví přímo ve výběru témat, ale v jejich neoriginálním zpracování, kde autorka často jen opakuje to, co již napsali druzí. Po přečtení prvních dvou kapitol se tak čtenář zdráhá, má-li vůbec číst dál: je-li celá kniha postavena na rozsáhlém opakování elementárních faktů z dějin antropologického myšlení, pak jaké debatě nás chce autorka vyprovokovat?

Naštěstí v tomto okamžiku přichází výborně zpracovaná třetí kapitola *Antropologie jako věda o kultuře*, ve které autorka řeší metodologickou otázku, zda je možné kulturu vědecky uchopit, případně jak. Opouští model středoškolské učebnice a vybírá si několik důležitých autorů, na jejichž díle tuto problematiku rozpracovává. Mezi jinými věnuje poměrně značný prostor B. Malinowskému, neboť tento „Vilém Dobytel sociální antropologie“ (Gellner 2005 in Horáková 2012: 124) spatřoval vědeckost antropologie právě ve vybudování solidní teorie kultury. Hlavní postavou kapitoly je však C. Geertz, jehož symbolická antropologie stimulovala odklon od „velkých“ teorií k alternativním interpretacím, pluralitě a experimentálním textům v antropologii 70. let.

Ani čtvrtá kapitola *Kultura a politika*, která se soustředí na pronikání konceptu kultury do politiky, čtenáře nezklame. Fundovanost této i následující kapitoly ukazuje, že právě zkoumání vztahu kultury a moci je autorčina parketa. Za zmínku stojí rozbor konceptu kulturního relativismu od okolností jeho vzniku přes vnitřní rozpory až po silnou politizaci počínající v 60. letech 20. století. Ukazuje, jak se liberální požadavek (nepohlížet na Druhé vlastními měřítky) může ve své extrémní verzi změnit ve velice konzervativní ideologii.

Poněkud slabší je oddíl věnovaný postmoderní antropologii, kde sáhodlouze rozebírá, co vše postmodernismus je a není, jaké má myšlenkové zdroje, nebo které sborníky ohlašovaly jeho nástup v antropologii. O pronikání kultury do politiky se dozvídáme až v podkapitole

pojednávající o tolik diskutovaném multikulturalismu. V souladu s dnes již převládajícím názorem jej autorka označuje za módní slovní vycpávku vzpírající se jednoznačnému vymezení (Horáková 2012: 202) a poukazuje na jeho vnitřní rozpory. Paradoxně se v rukou této ideologie kultura stává politicky korektní náhradou za rasu, čímž porušuje stoletý konsensus o jejich přísném oddělení (Budil 2005 in Horáková 2012: 204).

Pátá kapitola *Inflace kultury* představuje některé disciplíny, které přijaly kulturu za svou, třebaže se bez ní dosud obešly. Začíná srovnávací politologií, která užívá kulturu jako nástroj při interpretaci politiky v různých prostředích. Po ní se zaměřuje na přijetí kultury mezi ekonomy a politiky, kam koncept kultury pronikl v souvislosti se zájmem vysvětlit nejrůznější problémy globálního světa. „Opojení kulturou“ v současnosti zažívá i sociologie, respektive některé nově vzniklé subdisciplíny jako sociologie kultury či kulturní sociologie. Další disciplínou reagující na vlnu zájmu o kulturní studium politiky jsou postkoloniální studia, která se zrodila především z rozčarování nad špatným fungováním bývalých kolonií. Nakonec uvádí i poněkud obskurní disciplíny, na nichž ilustruje, kam až může kulturománie vést.

První z nich jsou výrazně neomarxistická subalterní studia, která kladou důraz na „utlačovaného, marginalizovaného a kulturně hybridního aktéra, jenž pod vlivem postmodernismu odmítá veškeré dimenze modernity“ (Niezien 2004 in Horáková 2012: 244). Například vůdčí osobnost G. Spivaková kritizuje nejen „zlé“ instituce, jako je Světová banka či MMF, ale i koncept demokracie jako konspirační model Západu (Horáková 2012: 244). Ani poslední analyzovaná kulturní studia nepředstavují klasickou akademickou disciplínu, ale především jsou arénou politického aktivismu, kde dochází k propojení kulturní kritiky s kritikou politiky (Horáková 2012: 249).

V poslední kapitole *Nejnovější přístupy ke kultuře* shrnuje aktuální stav konceptu kultury, kterému postmoderní paradigma přiřklo fragmentární, neuchopitelnou a fluidní povahu (Horáková 2012: 260). Představuje názory odpůrců konceptu, ale sama se staví na stranu obhájců. Jejich argumenty by se daly shrnout zhruba do dvou výroků. Kulturu si jednak osvojil celý svět, a proto ji nelze jen tak odvrhnout, a

za druhé by s ní antropologie přišla o svůj klíčový předmět zkoumání, na němž je postavena. Sečteno a podtrženo: kultura je i nadále platným nástrojem analýzy sociálního života, ale je třeba ji co nejvíce odpolitizovat.

Hlavní otázkou v případě této knihy tak zůstává, komu je vlastně určena. Pro studenty sociální/kulturní antropologie bude představovat důvěrně známé (nikoli zbytečné) opakování z dějin disciplíny, na něž navazuje podnětná třetí kapitola, následovaná exkursem do oblasti politiky. Vzhledem k tomu, že těžiště knihy spočívá v její druhé části, lze publikaci doporučit těm, kdo se zabývají některou z odnoží politické antropologie či přímo politologií a chtěli by si rozšířit své vědomosti o poznatky z antropologie. Na samý závěr lze dodat, že ačkoli kniha jako taková nepatří mezi ty, které by čtenáře nepustily na krok z domu, odkazuje na celou řadu podnětných děl, která stojí za prozkoumání. Z tohoto pohledu se autorčino úsilí vzbudit zájem o kulturu nepochybně vyplatilo.

HORÁKOVÁ, H. 2012. Kultura jako všelék? Kritika soudobých přístupů. Praha: Slon. 318 s.

Marc Van De Mieroop – Dějiny starověkého Blízkého východu, okolo 3000–323 př. Kr. (2010)

Martin Bouchal

*Katedra antropologie, Fakulta filozofická,
Západočeská univerzita v Plzni,
mbouchal@ksa.zcu.cz*

JE TOMU již téměř dva roky, co český knižní trh obohatil překlad díla Marca Van De Mieropa *Dějiny starověkého Blízkého východu, okolo 3000–323 př. Kr.*, které přibližuje čtenářské obci rozmanitý a bohatý svět starověku v regionu, který i dnes neustále poutá naši pozornost.

Marc Van De Mieroop, jenž působí v současné době jako profesor na universitě Oxfordu

a na Kolumbijské universitě v New Yorku, vystudoval Katholieke Universiteit v Leuvenu a poté universitu v Yale, kde také roku 1983 získal titul Ph.D. Vedle velkého množství odborných článků je taktéž autorem několika knih pojednávajících o problematice starověkého Předního východu, např. *King Hammurabi of Babylon: A Biography* (2005) či *The Eastern Mediterranean in the Age of Ramesses II* (2007) a samozřejmě díla, které nás pro tuto chvíli zajímá zdaleka nejvíce – *A History of the Ancient Near East, cca. 3000–323 B.C.* (2004, 2007).

Předkládané české vydání, vycházející z anglického druhého, revidovaného vydání z roku 2007, je výsledkem kvalitního a fundovaného překladu Jiřího Proseckého, jednoho z doyenů české „starověké“ orientalistiky. V souvislosti s překladem snad lze uvést jedinou výtku, a to vůči českému názvu knihy operujícímu s termínem Blízký východ, přičemž – jak ostatně samotný překladatel v úvodní poznámce uvádí – v prostředí české orientalistiky je pro tuto oblast v době starověku používáno spíše termínu Přední východ.

Knih samotná – pomineme-li Úvod, věnovaný otázkám vymezení oblasti, datace, pramenů či přírodních podmínek – je rozdělena do tří hlavních tematických celků: Městské státy, Teritoriální státy a Říše, zahrnujících dohromady celkem 15 kapitol. Již toto primární rozčlenění nám dává nahlédnout přístup autora, který se snaží mnohdy komplikované dějiny starověkého Předního východu uchopit, pokud možno co nejsrozumitelnějším způsobem, v tomto případě pomocí použití jednoduché „evoluční stupnice vývoje“ starověkých politických útvarů. Každý takto definovaný stupeň pak podrobuje detailnějšímu rozboru co do politického uspořádání a zahraničně-politických vztahů, kultury, hospodářství a společnosti.

První velký tematický celek, „Městské státy“, je věnován období od poloviny 4. tisíciletí do poloviny 2. tisíciletí př. Kr., od samotného vzniku až po vrcholné období mezopotamských městských států. Tato část je uvozena zachycením politicko-společenské reality počátků uruckého období, na které navazuje analýza sociálně-ekonomických a politických procesů a jejich proměn v mezopotamské oblasti v období od vzestupu uruckého městského státu, přes rané dynastické období, až po staroakkadské a starobabylonské období. Mieroop taktéž, v případě